

Pierre Manent, *Rațiunea națiunilor. Reflecții asupra democrației în Europa*. (Traducere și postfață: Cristian Preda). București: Editura Nemira, 2007, 117 p.

Eseul lui Pierre Manent, directorul de studii la École des Hautes Études en Sciences Sociales, se înscrie pe linia reflecțiilor asupra destinului „Europei Unite” din perspectiva trinomului democrație-națiune-religie. Autorul face parte din grupul de gânditori francezi (Raymond Aron, Philippe Raynaud etc.) care abordează această vastă și incitantă problemă. Fără a fi naționalist, Manent consideră că asistăm la dispariția națiunilor în Europa și pledează pentru recuperarea acestora, de pe pozițiile teoriei politice de orientare liberală clasică, având rădăcini profunde în abordările lui Montesquieu și Alexis de Tocqueville.

În condițiile extinderii continue a Uniunii Europene, lucrarea prezintă un interes deosebit prin problematica abordată și prin aprecierile, uneori tranșante, privind axiologia noii construcții europene, în comparație cu democrația americană. Chiar dacă, așa cum o recunoaște însuși autorul, „demersul nu este unul metodic” (p. 9), putem desprinde câteva idei călăuzitoare.

Esențială este teza lui Manent potrivit căreia, în timp ce „versiunea americană a imperiului democratic se distinge prin amestecul armonios de elemente vechi – precum menținerea națiunilor și predispoziția de a recurge la forță – și de elemente noi, înainte de orice, perspectiva unei lumi reunite în care nici o diferență colectivă nu va mai conta, [deoarece] versiunea europeană are alte trăsături” (p. 14).

Mergând pe firul structurii simple a lucrării (Democrația; Națiunea; Religia), pot fi identificate mai multe repere fundamentale.

Astfel, pivotul versiunii europene privind vectorul democratic nu se constituie într-o națiune centrală, ci într-o „agenție umană centrală” (*ibidem*). Această versiune a democrației, spune autorul, respectă cu sfințenie drepturile omului, dar se înstrăinează de deliberarea colectivă. Altfel spus, „păcatul” major al constituirii Europei Unite constă în dizolvarea implicită a națiunii: meritul națiunii democratice a constat în faptul că a reprezentat „medierea mediilor, întrucât ea lega comunitatea de consimțământ” (p. 19).

În acest context, este interesantă constatarea autorului potrivit căreia „țara tocquevilleană prin excelență [SUA] nu a abandonat matricea hobbesiană a statului-națiune occidentală” (p. 42), deși Statele Unite s-au născut tocmai în urma rupturii de matricea monarhismului. Într-adevăr, potrivit lui Hobbes, singura formă de guvernământ care, prin contract social și prin ieșirea din starea naturală a omului, are legitimitate este monarhia absolutistă. Manent consideră că, „în Statele Unite de astăzi, legătura dintre legitimitatea statului pedepsitor și experiența stării de natură niciodată depășite este nu doar menținută, ci chiar întărită în ultima perioadă, cu mult înainte de atacurile din 11 septembrie” (pp. 42-43).

Autorul lucrării aduce argumente pentru a recunoaște că există o continuitate de netăgăduit a istoriei europene, continuitate care nu a fost întreruptă acum cincizeci de ani, așa cum s-ar putea crede, ci care se bazează pe „două mari artificii, ce le-au îngăduit unor enorme mase de oameni să trăiască în

civilizație și libertate”, și anume statul suveran și guvernarea reprezentativă (p. 53). Cu toate acestea – potrivit autorului –, asistăm la un proces prin care statul este tot mai puțin suveran, iar guvernarea – din ce în ce mai puțin reprezentativă (p. 54). Cele două instrumente ale guvernării democratice, argumentează Manent, în loc să ne sporească puterea, o blochează treptat (p. 64), din cauză că, în numele democrației, am instituționalizat paralizia politică a acesteia (p. 66).

O importantă teză a eseului o reprezintă relația politic-religie; această relație nu poate fi una de separație, ci numai de apropiere. Mai exact, despre religie ar trebui să vorbim și din perspectivă politică. O consecință demnă de luat în seamă a acestei abordări constă în faptul că „nu suntem în război cu Islamul și este necesar să evităm să vorbim despre «un război al civilizațiilor»” (p. 80), sugerând relații civilizate cu Islamul și încurajarea aderării Turciei la Uniunea Europeană sau constituirea statului evreu, neînsemnând că Europa nu poate avea decât o identitate creștină asumată. Autorul prezintă o viziune optimistă, dar critică, fără a fi eurosceptică, potrivit căreia ar trebui să nu uităm că suntem continuatori ai „aventurii europene, a cărei lungă frază neterminată caută să lege cât mai strâns posibil libertatea și comuniunea, să le lege până ce ele vor deveni una” (p. 111).

Autorul reușește în această lucrare să convingă prin stilul ferm, dar, totuși, delicat și prin argumentele bine fundamentate. Într-adevăr, specificitatea Europei constă în națiuni și, poate, chiar în naționalisme. Democrația europeană nu poate funcționa după reguli importate de la marea națiune americană. Iar

creștinismul european, cu siguranță, joacă un rol și în politicul european. Totul este ca, în marea construcție europeană, să reușim păstrarea, acceptarea și respectarea alterității. Iar realizarea echilibrului între menținerea identităților naționale și integrarea culturală prin recunoașterea rădăcinilor comune este o sarcină dificil de trasat.

Astfel, putem spune că însuși titlul *Războiul națiunilor* sugerează ceva mai mult: raționalitatea *existenței* națiunilor. O Europă unită rațional nu poate exista decât prin trasarea frontierelor cognitive ale Națiunii, pare să spună autorul. Democrația europeană are de învățat de la națiunea americană tocmai felul admirabil în care aceasta din urmă știe, după 11 septembrie 2001 (și dincolo de diversitatea etnică, religioasă și culturală), să recurgă la sentimentul național pentru a-și păstra identitatea și unitatea specifice.

O ultimă observație: autorul este extrem de atașat de axiologia liberalismului clasic, care a dat naștere sistemului democrației occidentale. Chiar dacă Manent amintește în treacăt de transformările suferite de aceasta, în principal prin aplicarea „corectitudinii politice”, nu trebuie să uităm că liberalismul, ca teorie politică, a devenit mai degrabă o ideologie neoliberală, încadrabilă în epoca post-modernă, iar mecanismele liberalismului clasic nu mai pot fi funcționale într-o lume a globalizării ideilor politice și a diversificării fără precedent a acestora. Firește, școala politică și politologică franceză a avut o contribuție importantă la edificarea democrației occidentale. Este însă recursul la trecut singura soluție pentru rezolvarea dilemelor actuale?

Emil E. Suci